Dr. Lőrincz József

Nils Christie új könyvéről

(Büntetésipar. A nyugati stílusú gulagok felé. Osiris Kiadó, 2004.)

Európa élő lelkiismeretének egyik képviselője *Nils Christie*, újból hallatta hangját. Ezúttal másodszor jutott el a jeles norvég kriminológus vészkiáltása a magyar olvasókhoz; először az 1991-ben megjelent „A fájdalom korlátai" című művével, amelyben azt fejtegette, hogy a büntetésben megnyilvánuló erőszak csak a társadalom tehetetlenségét fejezi ki. Álláspontjával már akkor gondolkodóba ejtette vájt fülű olvasóit. A rendszerváltók akkor, Christie munkásságának nyomvonalában humanizálták és a büntetőhatalom túlsúlyától mentesítették a hazai büntetéskiszabást és szankciórendszert.

A most megjelent munka újabb, valós veszélyre hívja fel a figyelmet: az egyre terjeszkedő, megkeményedő büntetőpolitika nyugati stílusú gulagokat hozhat létre, megfosztva ezzel régiónkat azoktól a humanizációs tendenciáktól, amelyeket fél évszázada – súlyos és megrázó történelmi tapasztalatok árán – alakított ki a haladó világ.

Christie a veszély realitását és nagyságát a különböző társadalmi erőknek és tényezőknek azonos érdekeken alapuló szövetségében, egymásrautaltságában látja. A tragédia három főszereplője: a bűnözéstől növekvő rettegésben élő lakosság, az ebből tőkét kovácsoló politikusok és a nagy üzlet reményében mozgósított nagyvállalkozói szféra, amely a nyugati világ két vezető államának, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság színpadán már színre lépett.

A kriminológus figyelmeztet: az expanzionista börtönpolitika éppen a fenti szövetség természete, ereje folytán nehezen megállítható és következményei kiszámíthatatlanok. Az Egyesült Államokban több, mint hatmillió fő, a teljes felnőtt népesség mintegy 3%-a áll valamilyen büntetési intézkedés alatt, közülük 2,2 millió a börtönlakosság létszáma. A börtön hagyományos funkciója itt új dimenziót kapott: a szociálisan marginális rétegek elkülönítését és felügyeletét, valamint a munkanélküliség csökkentését látja el a munkanélküliek bezárásával és a börtöniparhoz kapcsolódó új munkahelyek teremtésével.

Christie szerint a piacgazdaság uralja a világot, így a büntetőpolitikában is háttérbe szorulnak a racionalitás és a hasznosság fogalmai. A magántőke szinte kontroll nélkül terjeszkedik ezekben az államokban: becsült adatok szerint az Egyesült Államokban már csaknem 400 ezer embert tartanak privát intézetekben. A közreműködő multinacionális cégek (közülük a piacvezető a Corrections Corporations of America) nem csupán börtönök építésével, hanem magán- és állami intézmények részére biztonsági berende-

zések gyártásával foglalkoznak, reklámkampányukban – amelyben az állampolgár ingatag személyi biztonságára, áldozattá válásának esélyére építenek – részt vesz a média és a politika is.

Merre megy majd a világ, merre Európa (és merre Magyarország)? Ezeket a kérdéseket teszi fel a mű. Választ a következő évek ma még nehezen kifürkészhető gazdasági, politikai változásaival kapunk. Csaknem bizonyos, hogy Európa sem tudja kivonni magát a főképpen migrációs és drogbűnözés kedvezőtlen hatásai miatt erősödő neokonzervatív és neorepresszív büntetőpolitikai tendenciák alól.

Reményteljes, hogy földrészünkön már érzékelhető az ellenirányú folyamatok megindulása, a neoliberális értékrendszerű kriminálpolitika térhódítása. Kérdés, hogy a döntéshozók a következő években mi mellett teszik le a voksukat. Christie – akinek véleményére eddig nem csupán a tudomány, de a döntéshozók is felfigyeltek – mindenesetre már letette a voksát: soha többé gulagokat.